

**ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
ТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА
НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ
ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ:
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Левченко Аліна Валеріївна

*аспірантка кафедри публічного та міжнародного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Нормами Загальної декларації прав людини встановлено, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, а кожна людина повинна мати всі права і свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища [1]. Водночас, вважається, що для правової держави вирішальне значення має не лише факт фіксації права в законі, а сам факт його забезпечення. Безперечно, визнання, гарантування і забезпечення основних прав людини і громадянина – одна з найважливіших ознак правової держави.

Дійсно, реалізація прав і свобод неможлива, якщо їх не гарантує держава. Тому навіть у Преамбулі до Конституції України зазначено, що Основний Закон України прийнято для забезпечення прав і свобод людини. При цьому, правова держава представлена у вигляді ієрархії державних органів та інститутів, створених для захисту прав і свобод громадян. Крім того, варто відзначити, що сутність правової держави полягає ще й у дотриманні закону представниками державної влади [2, с. 29–30].

Відповідно до національної Конституції права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а держава, в свою чергу, відповідає перед людиною за свою діяльність [3].

Зазначається, що усі гарантії забезпечення прав і свобод людини перебувають у тісному зв'язку та є взаємопов'язаними, а їх основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для перетворення законодавчо закріплених прав і свобод людини з потенційних можливостей на реальну дійсність. В той же час, всі правові

гарантії поділяють на дві основні групи – нормативно-правові та організаційно-правові.

Безперечно, діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій та громадських організацій, засобів масової інформації, міжнародних правозахисних організацій та їх діяльність у сфері правотворчості та правозастосування, яка спрямована на створення сприятливих умов для реального користування правами і свободами, належить до організаційно-правових гарантій [4, с. 187–188]. Проте в умовах дії особливих правових режимів, коли забезпечення прав і свобод людини набуває особливого значення, важливими є гарантії діяльності Президента України та Верховної Ради України. Оскільки саме ці суб'єкти владних повноважень приймають рішення про введення на всій території України чи в окремих її місцевостях воєнного чи надзвичайного стану та встановлюють обмеження певних прав і свобод людини, у тому числі одного з основоположних людських прав – права на таємницю кореспонденції.

Загалом конституційно закріплені повноваження Президента України та Верховної Ради України щодо введення в країні особливих правових режимів описуються двома основними процедурами: прийняття Президентом України на основі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України рішення про введення певного особливого правового режиму та затвердження Верховною Радою України указу Президента про введення воєнного або надзвичайного стану.

Проте певні прогалини й недоліки техніко-юридичних та процедурних аспектів запровадження режимів воєнного та надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях можуть як суттєво гальмувати процес введення таких правових режимів, так і зумовлювати незаконне або надмірне обмеження прав і свобод людини під час дії особливих правових режимів, зокрема й конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [5, с. 543].

Перш за все, варто відмітити, що законодавство про надзвичайний і воєнний стан передбачає запровадження такого правового режиму Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України. При цьому, у разі оголошення такого президентського указу український парламент збирається на засідання у дводенний строк без скликання і розглядає питання щодо затвердження такого указу. Водночас Законом України «Про введення воєнного стану» передбачено, що в указі Президента України про введення воєнного стану, окрім іншого, зазначається час введення і строк, на який він вводиться. Відповідно з часу введення, який відображається в указі, передбачається можливість обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однак сам указ набирає чинності одночасно з набранням чинності законом про введення воєнного

стану. Очевидно, що у такому випадку, коли закон буде затверджено протягом двох днів, поки Верховна Рада України збереться на засідання, а відповідно до указу Президента України воєнний стан вже ніби буде діяти, матимуть місце незаконні обмеження прав і свобод людини, у тому числі конституційного права людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Недоцільною при введенні воєнного та надзвичайного стану в Україні є і складна бюрократична процедура його введення, за якою передбачається складний процес та велика кількість документів – пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, указ Президента України та підготовлений ним проект закону про затвердження указу, прийнятий Верховною Радою України закон. Безумовно, це також впливає на швидкість у разі необхідності введення воєнного або надзвичайного стану в країні.

Певно, що існуючий часовий проміжок затвердження указу про введення воєнного чи надзвичайного стану та складна бюрократична процедура з великою кількістю документів є зовсім неприйнятними з огляду на потенційні загрози національній безпеці та територіальній цілісності, коли подібні рішення потребують оперативного ухвалення. А тому, певно, термін дводенного строку варто скоротити, наприклад, до 24 годин, та запровадити таку процедуру введення воєнного або надзвичайного стану, за якої Президент України ініціює запровадження такого режиму шляхом внесення проекту закону, який розглядається і ухвалюється Верховною Радою України [6, с. 35–36].

Зрештою, вважається, що однією з основних гарантій прав і свобод людини є інститут відповідальності держави перед особою. А однією з причин безвідповідальності держави виступає відсутність ефективних механізмів реалізації відповідальності держави перед особою [7, с. 63]. Вважається, що одним із напрямів удосконалення інституту гарантій забезпечення права на таємницю кореспонденції, зокрема організаційно-правових, в умовах дії особливих правових режимів є створення і законодавче закріплення ефективних механізмів реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною за порушення її прав і свобод. Для усунення такої законодавчої прогалини варто внести відповідні зміни до Основного Закону України та ухвалити спеціальний закон, в якому передбачити певні процедури і механізми реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною [5, с. 543].

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 03.12.2023).

2. Касинюк Л.А. Мельник Е.А. Правова держава та проблеми становлення її в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 28–32. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/6.pdf (дата звернення 03.12.2023). DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/4>.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.12.2023).
4. Молдован В.В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посіб. В.В. Молдован, Л.І. Чулінда. К.: «Центр учбової літератури». 2012. 206 с.
5. Левченко А.В. Організаційно-правові гарантії забезпечення права людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів: реалії українського сьогодення. *Права людини та державне управління в сучасних умовах*: Наукова монографія. Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2023. С. 534–546. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-25>.
6. Левченко А.В. Забезпечення права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного та надзвичайного стану: теоретичні та практичні проблеми реалізації. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 02-03 грудня 2022 р.). Кременчук. 2022. С. 34–37. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-8>.
7. Комарницький Д.С. Удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою як дієва гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 60–64.